

28 augustus 1918

Londen, 27 augustus. De admiraliteit maakt bekend: van de 19^e tot de (? – Redactie) hebben onze afdelingen in de lucht in samenwerking met de vloot bomovervallen op de volgende doelen gedaan: de haven van Brugge, Brugge, het havenhoofd van Zeebrugge, het kanaal van Zeebrugge, de haven van Oostende, Sint-Pieters-Kapelle, en de Solvayfabrieken, Middelkerke, Westende, Mariakerke, alsmede de vliegvelden bij Oostakker, Gistel, Mariakerke en Vlissegem. Bijna 27 ton bommen werden geworpen. Bij Brugge werd menige rake uitbarsting waargenomen. Rechtstreekse treffers werden op de duikbootloodsen gezien. Eveneens is bemerkt, dat voorraadplaatsen bij de westerhaven werden getroffen. Twee omvangrijke ontploffingen en twee grote branden zijn bij de havens bemerkt. Vijandelijke schepen en batterijen te lande werden bestookt. Onze gevechtshandelingen vernielden vijf vijandelijke toestellen en dreven er nog vijf stuurloos omlaag.

11 oktober 1918

Men schrijft ons uit Hansweert:

Dat de Duitsers voor Gent gevaar gaan duchten, blijkt duidelijk uit het feit, dat de Duitse sleepschepen met volle lading weggezonden worden. Vandaag kwamen er een vijftiental naar Hansweert; ze werden allen naar Antwerpen gezonden.

14 oktober 1918

Uit Terneuzen meldt men ons:

In de afgelopen nacht was gedurig zwaar kanongebulder te horen aan de Belgische kust. Van de zuidergrens zijn aanvallen uit de lucht

waargenomen, nog hedenmorgen op de stad Gent, van nooit gekende hevigheid.

16 oktober 1918

Havre, 15 oktober. Volgens de door de Belgische regering ontvangen mededelingen voeren de Duitsers de bevolking uit Noord-Frankrijk en uit het etappegebied in België weg.

18 oktober 1918

Uit Zeeuws Vlaanderen wordt gemeld:

Hedenmorgen werd voortdurend geweervuur en licht veldgeschut gehoord vlak aan de Zeeuwse grens. Nu en dan hoort men zware slagen van bommen. Algemeen vermoedt men, dat de gevechten plaats hebben dicht bij de grens. Hedenmorgen omstreeks half tien kwamen zeven geallieerde vliegers uit het westen in de richting Gent. Ze werden hevig beschoten door het Duitse afweergeschut. Omstreeks 10 uur keerden ze terug. Men had opgemerkt, dat er nieuwe Duitse troepen bij de grens aangekomen zijn, alleen voorzien van geweer aan ransel. De andere troepen zijn van de grensplaatsen vertrokken. Nog steeds kan men hier de branden, welke in Zeebrugge woeden, duidelijk waarnemen.

19 oktober 1918

Een Nederlander, die gedurende verscheidene jaren te Gent gewoond heeft en zaterdag jongstleden uit deze stad in ons land teruggekeerd is, deelde ons mede, dat de laatste tijden te Gent verscheidene ernstige knoeierijen in de Duitse legeradministratie daar aan het licht gekomen waren, waarvoor een aantal Duitse officieren zware straffen gekregen hebben.

Zo zijn van de door de bevolking op militair bevel uitgeleverde wol wel 300.000 kg verduisterd. Deze waren voor tien frank per kilo verkocht. De etappecommandant van Gent, oberstleutnant von Wick, die van het begin der Duitse bezetting in België af deze post bekleedde, is afgezet. Verschillende officieren zijn tot gevangenisstraf veroordeeld.

Verder is een sergeant-majoor, die toezicht had in het openbaar slachthuis, wegens de gepleegde oneerlijkheden tot vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld. De aanzienlijke sommen die hij verduisterd had, had hij opgezonden naar zijn vrouw, die in Zweden verblijft.

Ook bij de olie- en vetcentrales zijn knoeierijen aan het licht gekomen.

Bij al deze zaken zijn, behalve Duitse militairen, ook Belgen betrokken geweest en mee veroordeeld.

Te Gent heeft, evenals in andere plaatsen, de bevolking de grote moedeloosheid der Duitse troepen ten aanzien van de oorlog, geconstateerd. Trouwens, ze maakten geen geheim van hun gevoelens, ook niet van hun gevoelens ten opzichte van de regerende klassen in Duitsland, tegen welke ze meer verbitterd schenen dat tegen de vijand. Desniettemin namen de wegtrekkende troepen in de fabrieken alle werktuigen mee en zelfs kleine instrumenten als kompassen, passerdozen enzovoort.

Eergisteren, gisteravond en gisteren is de Maastricht haast zonder ophouden het geschut gehoord.

20 oktober 1918

Londen, 19 oktober. Officieel Belgisch bericht: De Belgen zijn het kanaal Brugge-Gent overgetrokken en in de richting van Aalter opgemarcheerd.

In noordwestelijk België.

Men seinde ons gisteren uit Terneuzen:

De verwachting, dat na een snelle ontruiming van de kust de Duitsers thans reeds ten oosten van het kanaal Gent-Terneuzen teruggetrokken zouden zijn is niet bewaarheid. Te Zelzate zijn thans veel manschappen samengetrokken, voor het merendeel van de marine, die dus tot de uit het kustgebied gekomen manschappen behoren.

Men meldde ons gisteren van de Zeeuws Vlaamse grens:

Op het ogenblik worden nog in de streek tussen Brugge en Maldegem gevechten geleverd tussen Engelse voorhoeden en Duitse achterhoeden. De Duitsers hebben de bruggen over het kanaal van Zelzate in de lucht laten vliegen. Vermoedelijk zullen de Duitsers morgen in de richting van Antwerpen terugtrekken. Er zijn veel geallieerde vliegers in de lucht.

21 oktober 1918

Londen, 20 oktober. Officieel Belgisch legerbericht. In de gevechten van heden hebben de Belgische, Engelse en Franse legers onder bevel van de koning der Belgen de in de laatste zes dagen behaalde resultaten uit kunnen breiden.

Het Belgische leger heeft Zeebrugge en Heist bezet en nam stormenderhand de stad Brugge. Elders zijn de Belgische troepen het kanaal van Brugge naar Gent overgetrokken en bereikten op hun

linkervleugel de Nederlandse grens, op hun rechtervleugel Aalter, halverwege tussen Brugge en Gent. Het Franse leger in Vlaanderen is er in geslaagd Aalter en het hoge terrein in de buurt te veroveren.

Ondanks de hardnekkige tegenstand van de vijand die de weg naar de Leie trachtte te versperren, bereikten de Fransen op het einde van de dag langs de Leie Grammene, Gotten en Wielsbeke.

Na vergeefs getracht te hebben, onze voortgang naar de westelijke oever van de Leie en het kanaal Deinze-Eeklo en naar de Nederlandse grens toe te stuiten zijn de Duitsers gedwongen geworden langs het gehele front terug te trekken.

Het Belgische leger nestelde zich langs het kanaal met zijn linkervleugel op de Nederlandse grens en bezette de belangrijke middelpunten Knesselare, Aalter, Adegem, Bellem en Ursel.

Het Franse leger, dat in België opereert, heeft niet alleen de Duitse achterhoede over de Leie teruggeworpen, maar is, ondanks de overstroming die de Duitsers veroorzaakt hadden, de rivier overgetrokken en heeft bruggenhoofden ingericht, een tussen Grammene en Petegem en een ander ten oosten van Ooigem.

Londen, 20 oktober. Officieel Belgisch bericht. We hebben de achtervolging van de vijand voortgezet, zijn achterhoede opjagend. Daarbij werd aanzienlijke buit aan geweren en machinegeweren gemaakt. In het noorden rukt de cavalerie voort naar de Nederlandse grens. Verder naar het zuiden staan wij op 20 km van Gent. Ursel en Aalter zijn in onze handen.

Berlijn, 21 oktober. Officieel. Legergroep Rupprecht: In Vlaanderen is voor en om het Leievak tussen Ursel en Kortrijk hevig gevochten. De in Zomergem tijdelijk binnengedrongen vijand hebben we in een tegenstoot teruggeworpen. Aan weerszijden van Deinze heeft de

vijand zich op de westelijke oever van de Leie genesteld. Vijandelijke troepen, die ten zuiden van de stad de rivier waren overgestoken, zijn voor het grootste deel gevangen genomen. Een Frans nest handhaaft zich op de oostelijke oever. Ten oosten van Kortrijk is de vijand over Deerlijk en Zwevegem aanvallend opgerukt; op de hoogten ten westen en ten zuidwesten van Vichte hebben we zijn aanvallen tot staan gebracht.

Parijs, 20 oktober. Marcel Hutin schrijft in de Echo de Paris: Ons tweede cavaleriekorps rukt op naar Gent, dat weldra in onze handen zal zijn. Zaterdagavond waren wij 10 km ten westen van Gent. De Duitsers zullen niet op de Scheldelinie kunnen standhouden en zullen Antwerpen moeten ontruimen.

Majoor de Civrieux zegt in de Matin: Duitslands misdaad keert zich thans tegen dat land zelf. België werd overweldigd, teneinde de Franse verdedigingslinie om te trekken. Thans is het de beurt der geallieerden om in de Belgische vlakten hun ontelbare strijdkrachten te ontplooiën, de wankelende tegenstanders onder de indruk te verpletteren, langs de traditionele wegen naar de Rijn op te trekken en de forten om te trekken, die sedert 40 jaar opgericht zijn op het gebied dat ons ontruikt is.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Een van onze correspondenten, die gistermiddag te Brugge was, meldt ons:

Heden, zondagmiddag, sprak ik te Brugge met een Canadese vlieger, die mij mededeelde, dat volgens zijn observatie de Belgische cavalerie tot Eeklo gekomen was en de Belgische bereden voorposten voor Gent lagen.

Inmiddels werd gistermiddag bij Ede, aan de Zeeuws Vlaamse grens, door een Duitse achterhoededekking met twee machinegeweren op de Belgische voorposten geschoten, waarna de Duitsers langs onze grens terugtrokken. Volgens een mededeling is de eerste plaats, waar ze weer even front maakten, St.-Laureins. Een ernstige tegenstand verwacht men bij het kanaal van Gent, terwijl de Duitsers reeds nu de daarachter gelegen kanalen volstuwen om ter verdediging van Antwerpen een overstroming te verwekken.

Intussen zegde men in Brugge, dat de geallieerden zware druk oefenen op de spil, waar de Duitsers hun front in België op het ogenblik op doen draaien, zodat het heel goed mogelijk is, dat al deze plannen in duigen vallen en het ook hier uit zou lopen op een vlug terugtrekken der achterhoeden.

Een van onze correspondenten aan de grens verneemt verder, dat het onderwijs aan de Vlaamse hogeschool te Gent voorlopig gestaakt is. Zaterdag en zondag zijn een aantal professoren, Nederlanders en Vlaamse activisten, naar Nederland uitgeweken.

Verschillende Duitse burgers, die in verband met de oorlogstoestand naar Gent gekomen waren, zijn vertrokken. Op de militaire bureaus gaat alles de gewone gang, zoals dit de laatste jaren was. Er zijn nog zeer veel militairen aanwezig; er komen en gaan voortdurend transporten. Enkele gevangenen, die nog enige maanden straf moesten uitzitten, zijn vrijgelaten.

In de afgelopen week hebben er tal van vliegeraanvallen op Gent plaats gehad. Donderdag viel bij een aanval op het station Sint-Pieter een bom tussen het volk, dat de komst van de trein uit Brussel afwachtte en doodde ongeveer 40 burgers.

Men meldt ons uit Terneuzen:

Dat de Duitsers de bruggen over het kanaal bij Zelzate zaterdag reeds zouden hebben doen springen, is geheel onjuist. Ze hebben de enige brug bij Zelzate met de spoorbrug te hard nodig voor hun terugtocht. Men was integendeel zaterdag bezig te Ertvelde-Rieme, een plaats ten zuiden van Zelzate, nog een schipbrug te bouwen.

Het kan ook nuttig zijn er eens op te wijzen dat hier in Zeeuws Vlaanderen alles heel kalm is en we hier de laatste dagen van krijgsrumoer niets meer horen. Blijkens vragen die hetzij per telefoon of per brief aan inwoners der streek worden gesteld, schijnt dat in ons land de wildste geruchten over Zeeuws Vlaanderen de ronde doen. Vluchtelingen zijn er nog niet gekomen aan deze zijde, uitgezonderd professoren van de Vlaamse hogeschool uit Gent en die vonden hun weg zelf. Voor het overige is alles thans georganiseerd om, indien er vluchtelingen komen, deze te verzorgen en door te zenden. Daar de ontruiming regelmatig plaats heeft, zijn er ook geen groepen van betekenis te interneren soldaten te verwachten.

Uit Aardenburg:

Over de grens is de toestand nog zeer verward. Er bevinden zich te Strobrugge en St.-Laureins nog een menigte Duitsers die zonder veel orde daar de gebeurtenissen afwachten. In St.-Laureins kon gisterochtend geen kerk gehouden worden, omdat de Duitsers van de kerk bezit hadden genomen. De Duitsers laten de bruggen springen om daardoor de opmars der geallieerden te vertragen. Gisteren gebeurde hierbij een ongeluk; een Duitse officier en drie soldaten werden door het ontijdig springen der lading gedood. Het lijk van de officier is naar Aardenburg overgebracht om daar te worden begraven.

Gisteren verscheen te Middelburg een Engelse patrouille die schoten wisselde. Ook te Ede werd gistermorgen een Franse patrouille

gezien. Er wordt langs de grens hevig geschoten. Waarschijnlijk is een Amerikaanse afdeling in gevecht met de Duitsers gewikkeld, kogels komen over de Hollandse grens. Bij IJzendijke is de elektrische draad nog intact. De Duitse posten staan daar nog als tevoren. De manschappen zijn echter allen gepakt en gezakt. Een kabelballon die van de kust aangedreven kwam dreef over Aardenburg zonder te worden beschoten. Boven Eeklo kwam gisteren boven het vliegveld aldaar een Duits vliegtuig. De vlieger werd door het zware afweergeschut hevig beschoten. Dit afweergeschut is aan de Leopoldsvaart geplaatst.

Gistermiddag is door een vergissing van een Engelse patrouille hij Heist op een Nederlandse post geschoten. Eén man werd gewond en naar Aardenburg overgebracht. Er zijn hier nog niet veel Duitse deserteurs aangekomen.

22 oktober 1918

Londen, 21 oktober. De Duitsers zetten hun terugtocht van de Nederlandse grens tot bezuiden Valenciennes nog voort. In België zijn ze goed op weg naar Eeklo en Gent, door de geallieerden dicht achtervolgd. Van de Leie is het Britse tweede leger, na Kortrijk te hebben gezuiverd, over vier mijl langs de spoorweg naar Brussel opgedrongen. Het staat dicht bij de Schelde, waar de vijand wellicht zal beproeven de opmars tot staan te brengen.

Londen, 21 oktober. Reuter verneemt: het tweede Britse leger staat nu ongeveer halverwege tussen Leie en Schelde.

In België houdt de vijand zich zo lang als het duurt staande achter het afleidingskanaal van de Nederlandse grens af naar de Leie bij Petegem. De Fransen veroverden het bruggenhoofd aan de overkant

van de Leie bij Grammene. Het is voorbarig te zeggen, dat het lot van Gent bezegeld is.

Uit Vlaanderen.

Londen, 21 oktober. Officieel Belgisch bericht: De Belgen hebben de opmars voortgezet, waarbij ze de vijand naar de oostelijke oever van het afleidingskanaal joegen tussen de Nederlandse grens bij Ede en ten zuiden van Merendree en 200 gevangenen maakten.

Londen, 21 oktober. Ten noorden van Brugge hadden onze bondgenoten een voortreffelijke dag. Hedenochtend liep hun linie noordoostelijk van Damme en Moerkerke, juist zuidelijk van Vake, ten oosten van Maldegem, de westelijke rand van Maasboom en vervolgens met een diepe saillant langs het Leiekanaal naar Zomergem.

Achterhoedegevechten aan de Zeeuws-Vlaamse grens.

Men seinde ons gisteren uit Sluis:

Er wordt op het ogenblik aan de grens van Zeeuws Vlaanderen ernstig gevochten. Niet dat dit gevechten van grote legers zijn, maar toch zijn het wel achterhoedegevechten op grote schaal. De Duitsers hebben zich bij Ede achter het afwateringskanaal van de Leie genesteld en dekken hier ons inziens de aftocht van de volgens Duitse opgave 8 tot 10.000 man, die boven Eeklo tot Gent zich niet willen laten dringen in de zak aan onze grens, welke zak men duidelijk ziet als men op een kaart en lijn trekt van St.-Laureins naar Sas van Gent. De opmars der geallieerden is zeer voorzichtig, waarschijnlijk omdat de Duitsers bij het terugtrekken, vastberaden van zich afslaan. Marinesoldaten dekken in hoofdzaak de terugtocht van de marinefeld-abteilung, marine-mitrailleur-abteilung enz. De Duitsers hebben achter het afleidingskanaal van Ede tot St.-Laureins en verderop

eveneens verschillende batterijen opgesteld. Op korte afstanden daartussen staan massa's machinegeweren.

Zondag zijn de ernstige gevechten tegen de avond toegenomen, veel geallieerden zowel als Duitsers zijn al gevallen. Toen ik vanmiddag vlak langs de grens van Ede naar St.-Laureins ging, floten er herhaaldelijk kogels over de grens, die soms tegen de huizen plat sloegen. De batterijen knallen dichtbij met heftige slagen en het gierend geluid der granaten alsmede de ontploffingen, zijn duidelijk te volgen. Herhaaldelijk klinkt het klappend gepaf der vele machinegeweren. Zodra nu de geallieerden voldoende veldgeschut hebben opgevoerd, zullen ze zeker niet nalaten de Duitse kanonnen te beantwoorden met het gevolg, dat er wel meer over onze grens zullen verdwalen, te eerder omdat de vijanden tot op een half uur van elkaar genaderd zijn.

De geallieerden, die bij onze grens tegenover de Duitsers staan, zijn Belgen en Engelsen. De vliegers waren vandaag herhaaldelijk in de lucht om de stand van het Duitse geschut te bepalen.

Het moreel van de Duitse achterhoede is bewonderenswaardig, oneindig veel beter dan van het leger dat voor hen terugtrekt. Ze zijn vastbesloten te blijven vechten tot gebrek aan munitie een einde aan hun schieten maakt. Als de achterhoede heeft kunnen bewerken, dat het leger van 8000 man veilig ontkomt, is ze besloten, in haar geheel over de grens te komen om geïnterneerd te worden. Tot zolang hebben echter de Duitse generaals het beter geacht de stroom op de draad te laten, voor zover die nog ongerept is en dat is van Ede oostwaarts.

Veel vluchtelingen uit België komen met pak en zak over de grens, daartoe door de Duitsers in de gelegenheid gesteld.

Uit Aardenburg seinde men ons gisteravond:

De strijd is thans bij onze grens heftig ontbrand. De Duitsers hebben zich achter het Leopoldskanaal verschanst en schijnen daar het terrein vast te willen houden om van daar een bedreiging te vormen tegen de linkervleugel der geallieerden. Reeds eergisteren waren patrouilles der geallieerden doorgedrongen tot bij Maldegem en gisteren kwam daar Duits geschut, waarschijnlijk niet meer dan één, op zijn hoogst twee batterijen van vier stukken in actie. De geallieerden beschikken daar ter plaatse nog niet over artillerie. Heel de nacht door donderde het Duitse geschut, maar vanochtend bedaarde het. Men kreeg de indruk, dat de Duitsers voornemens waren de strijd daar op te geven, doch vanmiddag schenen er tegenorders te zijn gegeven. Er werden zelfs nieuwe telefoonlijnen aangelegd. Om ongeveer 2 uur ontbrandde de strijd opnieuw. Nu kwam ook aan de zijde der geallieerden artillerie in het vuur. Om half drie werden de eerste geweerschoten gewisseld en begonnen ook de machinegeweren te spreken. Het geschut werkte van beide zijden ononderbroken. Naar het geluid van het geweervuur te oordelen, drong een tirailleurslinie der geallieerden westelijk en zuidelijk van Maldegem op, tal van machinegeweren en geweerkogels vielen op Nederlands gebied. De Nederlandse grensposten waren verplicht zich gedekt op te stellen.

Om ongeveer 5 uur vlogen ook granaten over Nederlands gebied. Met het oog op het sluitingsuur van het telegraafkantoor was het mij niet mogelijk na te gaan, waar deze projectielen zijn neergekomen, maar ook de Nederlandse autoriteiten, die zich bij het gevechtsterrein bevonden, waren van mening, dat deze granaten wel degelijk op ons gebied neersloegen. Een Duitse gewonde is de Ede de grens overgekomen.

Van Nederlandse zijde zijn alle maatregelen genomen met het oog op een mogelijke internering van Duitse troepen. Algemeen loopt hier het gerucht, dat een hele divisie Duitsers tegen onze grens is gedrongen en slechts de keus heeft tussen gevangenneming en internering, maar gezien het verloop van de strijd aan de grens schijnt me dit zeer onwaarschijnlijk.

Op het ogenblik dat ik dit schrijf duurt de artilleriestrijd aan de grens nog voort. Sint-Laureins op Belgisch gebied is door de burgerbevolking ontruimd. Velen zijn vanmiddag al over de grens gekomen.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Men meldt ons uit Aardenburg zondagavond:

Onze Zeeuws Vlaamse grens is in roerige actie. Het terugtrekken der Duitsers is al enkele dagen in volle gang en de volkswensen lopen ook hierin de werkelijkheid vooruit. Reeds enige dagen ging hier het gerucht, dat de Engelse cavalerie te Maldegem en te Eeklo stond, en beide plaatsen zijn op dit ogenblik nog door de Duitsers bezet. Terwijl ik dit schrijf, daveren de doffe plompen van het geschut vlak ten zuiden van ons oude stadje, vurige lichtkogels stijgen omhoog en nu en dan verlicht een hel schijnsel een groot vlak van de hemel.

Zeker is het, dat de Belgische soldaten aan de grens staan tot Sluis van de zee af. Gisteren – zaterdagmiddag – waren de Duitsers nog te Middelburg in Vlaanderen, maar hun grensbewaking was veel minder streng. De bevolking van deze plaats, vlak aan de draad tegen de Nederlandse grens gelegen, mocht ongehinderd aan het doorlaathen komen. Daar waren roerende ontmoetingen, want ook de Nederlandse militairen deden voor ditmaal een oogje toe en gedoogden dat familieleden elkaar even spraken. Ik zag een oude

vader wenend zijn dochter begroeten, die hij vier jaar niet meer gesproken had; een broer zijn broer omhelzen. Een gelukkig toeval gaf mij de kans, het plaatsje te betreden, een Duitse soldaat liep er met mij rond. Doods en verlaten lag het daar nog, de wijk bij de draad zonder één bewoner meer, de huizen daar zonder vensters en blinden, de straat een groene vlakte. En kijk, zondagmiddag kwam ik er weer in, uit alle huizen wapperde de Belgische driekleur, iedere Middelburger had de vaderlandse kokarde op de borst, de kinderen droegen Belgische linten in het haar of om de hals. De Duitsers hadden Middelburg verlaten en deze morgen reeds was er een gepantserde auto met Belgische militairen geweest. En vlakbij Middelburg lagen reeds de Belgische wielrijders. Ik waagde mij op mijn fiets een eind buiten Middelburg tot aan de beide kanalen, die daar bijna parallel door Vlaanderen gaan. De twee bruggen waren "opgeblazen", maar de vindingrijke bevolking had de ijzeren zijleuningen als ladder naar beneden gelegd, een plank met stenen op de ondiepe plaatsen eronder gaf toegang tot de andere oever, waar weer een ijzeren leuning gezet was als trap naar boven. Evenzo kon men met wat klauteren het tweede kanaal over. En aan de zuidkant van het tweede kanaal stonden de voorposten van het Belgische leger, jongens uit Gent en omgeving, in hun gele kakiuniformen. Een van hen, een jongen uit Middelburg, kreeg ik te spreken; hij had verlof, even zijn verwanten die hij vier jaar niet gezien had, te gaan opzoeken. Vol trots zegde hij mij, dat hij "België niet verlaten had", hij kwam van de IJzer, was in vier jaar toch steeds in zijn vaderland gebleven. Bepakt en bezakt met geweer en gasmasker en veldfles en wat al niet, stond hij daar, omgeven van ouders, broers en bekenden. En een prachtig wittebrood, dat wij niet meer kennen, stak halverwege uit zijn foeragezak. Mijn fiets wekte de verwondering van de bevolking op, de "velos" waren allang uit België verdwenen.

Prachtig waren nog bij het kanaal de onderaardse schuilplaatsen te zien, stenen trappen voerden van de kanaaldijk er in, de vertrekken waren van geduchte muren voorzien en van boven met graszoden bedekt. Ook aan de weg, die ik langskwam lag een zeer grote dergelijke beveiligingsinrichting; de muren waren beschilderd met deuren en vensters en het dak was met stro gedekt, alsof het een nederige boerenwoning was. En langs het kanaal, zover het oog reikte, geducht brede draadversperringen.

Van een der overheidspersonen in Middelburg kreeg ik enige inlichtingen over de oorlogstijd. Eten was daar altijd in voldoende mate geweest, het brood hadden ze in ruimere mate en veel betere kwaliteit gehad dan wij, Nederlanders. En tot bewijs moest ik een boterham Belgisch brood eten, waarbij mij de waarheid van zijn bewering aangaande de kwaliteit zeer goed bleek. Koffie en suiker, vlees en spek, vet en boter hadden ze altijd in voldoende mate gehad. De laatste maanden zelfs nog 300 kg vet en 200 kg spek per maand voor een bevolking van nog geen 800 zielen. Maar alles ging over het "voedingscomité", winkels bestonden er niet meer.

Aan de straatweg Aardenburg-Maldegem, bij de grens te Ede, zitten de Duitsers nog. Zondagmiddag stond er, vlak op de grens, nog een bewaking met een paar machinegeweren, gericht op de brug van Strobrugge. De bevolking van de strook tussen de Nederlandse grens en het Noorderkanaal had aanzegging gekregen, dat gedeelte te verlaten en trok dan ook – in grote haast – Nederland in. Veel waren het er niet, ze vonden een onderkomen in het naburige, verwante Ede en zullen na een paar dagen wel weer huiswaarts kunnen keren. Een eind verder, bij de brug van St.-Laureins, aan de overkant van het kanaal, stonden de Duitsers nog in rustige rust, de elektrische draad was nog geladen en vonkte tussen beiden even in het natte gras. Ook hier lieten zij van de Belgische bevolking door, wie weg wilde. Ook zij zullen na een paar dagen terugkeren.

Zowel te Middelburg als te St.-Laureins was men vrijwel over de Duitsers te spreken. In Middelburg was er maar één compagnie, Beieren, geweest, die nogal gestolen had. En verder was al, wat koper was, natuurlijk meegenomen, tot grendels op deuren en trappenroeden toe.

Over het algemeen kan men zeggen, dat de aftocht zeer geregeld gaat. Tot nu toe zijn er maar een zestigtal geïnterneerden, bijna allen van de marineregimenten, die aan de kust gelegen hebben. Grotendeels zijn ze te Sluis en Aardenburg geïnterneerd.

Van een grote stroom vluchtelingen is hier geen sprake. Bewoners van verder gelegen gedeelten van België vertoeven hier niet. West Zeeuws Vlaanderen zal dan ook wel vrij blijven voor een grote vlucht, zoals in 1914. Slechts een zestal jongemannen, uit Knokke afkomstig, die al een week of drie geleden van hun woonplaats waren weggezonden, kwamen te Ede over de grens. Ze hadden al die tijd te Eksaarde vertoeft en gingen nu maar weer het liefst bij Sluis de grens over, om huiswaarts te keren. Wat ook best kon, daar de zeekust vrij van Duitsers is. Ze vertelden, dat er in België in hoge mate Spaanse griep heerste en dat er velen aan stierven. Maar de levensvreugde was er niet uit; zondag konden zij te Knokke zijn en dan was er juist kermis zegden zij.

Misschien komt er een grote stroom vluchtelingen in Oost Zeeuws Vlaanderen, daar de Duitsers Antwerpen gaan verdedigen, zoals velen zeggen en denken.

Men meldde ons maandag uit Oostburg:

Zondagmiddag ben ik te Moershoofde, gemeente St.-Laureins, geweest, waar de wijkende Duitse en opdringende Engelse troepen nog achterhoedegevechten leverden. Voor de brug, welke tot St.-

Laureins toegang heeft, was men nog druk bezig om voorbereidselen te maken, om ze, zo nodig, als de Duitsers er over waren, in de lucht te laten vliegen. Van voor de brug af kon men in de dorpsstraat kijken. Daar zag men wat heen-en-weer geloop en verhuizing, daar alle woningen in de omtrek van 200 m ontruimd moest worden. Naar de Duitsers zelf vertelden, dachten ze vannacht met een paar 100 soldaten hier over te komen, om zich te laten interneren, daar ze van de hoofdgroepen waren afgesneden. De stroom stond hier nog op de draad.

Te Balgerhoeke, de eerste gemeente achter St.-Laureins, aan de weg naar Eeklo, kon men bemerken dat er hard gevochten werd; van daar hoorde men de machinegeweren ratelen, zo goed als geweervuur en de 3,7 cm kanonnen. Bij de brug zag men nog steeds patrouilles cavalerie en infanterie. Van enige personen, die om 5 uur doorgelaten zijn, vernam men, dat de bevolking voortdurend ongeruster werd. Om 6 uur stond hier nog een menigte Belgen de dingen af te wachten die gingen komen.

Uit Aardenburg vernamen we gisteravond:

De geallieerden slaagden er vanmiddag om 6 uur in, over het Leopoldskanaal, 3 km ten westen van Strobrugge te komen, maar werden binnen een uur weer op de andere oever teruggeworpen.

Vijf Duitsers werden bij Ede geïnterneerd. In deze gemeente kwamen twee Engelse granaten neer. Een burger, een hier vertoevende Belg, werd zwaar aan het hoofd gewond. Er is geen stoffelijke schade.

De nieuwe Gentsche Courant van zondag 13 en maandag 14 oktober laatstleden ligt voor ons. Niets duidt er in op de opmars der geallieerden of de aanstaande ontruiming door de Duitsers. Voor die avonden werden verschillende gemakkelijkheden aangekondigd.

Londen, 21 oktober. De Engelsen bereikten bij hun voortgang van heden de Scarpe en de Schelde, feitelijk de gehele weg van St.-Amand naar Doornik. We zijn op vier of vijf mijl van Gent.

Men meldt ons uit Aardenburg:

Gisteren beschoten de geallieerden voortdurend de Duitse troepen die op de strook tussen de grens en het kanaal van de Leie stand houden. De kogels van mitrailleurs vlogen ook bij Ede over de grens. Een Belgische uitgewekene werd op weg naar Ede door een verdwaalde kogel in het hoofd getroffen en ernstig gewond.

Een poging van de geallieerden om over het kanaal van de Leie te komen, met het kennelijke doel om de in het noordoosten staande Duitse troepen af te snijden is met grote verliezen aan beide zijden afgeslagen.

Van Middelburg (België) af staan de Duitsers nog aan de grens.

De oorlogstoestand.

Het gaat nu in het westen verder langs de hele linie naar de Schelde toe, welke rivier de Britten ten noorden van Doornik reeds hebben bereikt. Ten zuiden van onze grens achterhoedegevechten. De Belgen zijn het afwateringskanaal van de Leie in oostelijke richting over en staan dus dicht voor Gent.

23 oktober 1918

Berlijn, 22 oktober. Officieel avondbericht: Krachtige aanvallen in Vlaanderen ten zuidwesten van Deinze en ten oosten van Kortrijk hebben de vijand slechts plaatselijke terreinwinst opgeleverd.

Parijs, 22 oktober. De legergroep der geallieerden, onder aanvoering van koning Albert, blijft in België met een voor de vijand

verbijsterende snelheid oprukken. De opmars naar Gent duurt voort zonder dat de legermacht der geallieerden op ernstige hinderpalen stuit. Het ogenblik nadert, waarop deze belangrijke stad met haar 200.000 inwoners zal prijken onder het aantal heroverde Belgische steden. Doornik is voor driekwart omsingeld en de Britse troepen zullen er weldra binnen trekken.

Achterhoedegevechten bij de Zeeuws Vlaamse grens.

Men meldde ons gisterochtend uit Sluis:

Geheel zoals ik mij gedacht had, is de afgelopen nacht voorbijgegaan. Tegen half twaalf begon het geschutvuur op de leven langs het afwateringskanaal van de Leie, van Ede tot waar het zich afbuigt ten westen van Eeklo. Het werd in het begin nog maar zwak door de geallieerde kanonnen beantwoord en voornamelijk was het geweer- en machinegeweevuur, dat kraakte en klopte dichtbij en veraf. Af en toe komt er een kanonschot doorheen, waarna met gierend geluid een granaat de lucht doorschoot en verderop ontplofte. Soms steeg een rode vuurpijl op, om de richting of afstand van het geschut te bepalen.

Ik was langs de grens via Ede naar St.-Laureins aan het heen en weer patrouilleren, toen plotseling om half twee, ter hoogte van Valeiskreek, vlak over de grens, een geweldig geschutvuur begon los te branden, dat de grond deed trillen. Verschillende batterijen tegenover elkaar, van Duitsers en geallieerden, begonnen elkaar volop van katoen te geven en het helse geluid werd versterkt met machinegeweer- en geweevuur. Veel kogels kwamen de grens over en sisten lang ons ofwel sloegen met een dof geluid in het gras naast onze voeten. We stonden op deze plaats levensgevaarlijk en het enige wat ik kon doen, was in een dekkingskuil te springen, die de Nederlandse schildwacht voor zich gegraven had en daar, met het

hoofd omlaag, de loop der dingen af te wachten. De geweldige vlammen bij het ontbranden der stukken waren te zien en de lichtpunten der knetterende geweren wezen de schutters in het veld aan. Even plotseling als deze heftige actie begonnen was, kwam ook het einde ervan. Opeens zwegen kanonnen, geweren en machinegeweren en de stilte van de nacht keerde terug. De slanke populieren lispelden zacht in het reeds gelend lover en de nevelen dreven over de met laag hout hier en daar bezette weiden. Volle vrede en nachtelijke stilte over het landschap, totdat opeens een zacht gekerm tot ons komt, een zachte kreet van een gewond mens. Dichterbij klonk ongedurig de half gesmoorde roep van een ander. Prikkelraad en Duitse soldaten, machinegeweren en kanonnen scheidde ons van die lijdende, misschien stervende mensen. Zou ook hier zich de tragedie voltrekken, die zich dezer dagen herhaaldelijk in het Vlaamse land voltrekt, dat een soldaat na vier jaar vechten dicht bij zijn woning is genaderd en slechts nog door een paar linies Duitsers tegenhouden, de bajonet erop, de kolf stijf tegen de heup gedrukt vooruit snelt met een alle bezinning dodend gevoel van nog slechts een weinig verder te willen komen, het koste wat het wil? En dan vlak daarna gaan klagende zuchten omhoog door de lucht, waar men als kind gelukkig speelde en opgroeide, tot waar men arbeidde en liefhad. Zo te sterven, als de klachten als het ware uitgaan tot de stomme dingen rondom, als huis en boom, die men toch zo onuitsprekelijk lief heeft, is misschien wel de smartelijkste dood, die een mens kan sterven. De tederheid gloeit nog na die men vier jaar teruggedrongen heeft, maar die men niet meer kon keren, omdat alles het diepste gevoel naar boven bracht.

Donderdag braken de kanonnen weer uit, tegen vijf uur nog eens en terug om zeven uur. Toen, bij Ede, zagen wij de Duitsers langzaam wegtrekken, teneinde aan de gevaarlijk wordende druk der geallieerden bijtijds te ontkomen. Om zeven uur klinken nog de

laatste salvo's van de kanonnen. Om 8 uur zijn ze reeds ver weg en de terugtocht der Duitsers is ook op deze plaats zonder grote verliezen voltrokken, waarschijnlijk willen ze nu langzaam terugtrekken op het kanaal van Gent. Acht geallieerde vliegtuigen, hevig beschoten, zag ik langzaam over de aftrekkende achterhoede zweven.

Uit Aardenburg seinde men ons gistermiddag:

Vannacht heeft de strijd doorgewoed. Maldegem is geheel in handen der geallieerden, maar een poging vanochtend in de vroege door hen gedaan om het kanaal over te komen, is mislukt. De Duitsers houden het knooppunt van wegen te Maldegem onder vuur.

Nieuwe artillerieversterking is voor Gent aangekomen en een vijftal nieuwe batterijen zijn opgesteld.

Vanochtend zijn weer 19 Duitse marinesoldaten over de grens gekomen. Het gerucht dat de Duitse troepen bij Ede tegen onze grens aan zijn ingesloten, is onjuist. Vanochtend stonden langs de grens van Sas van Gent tot Strobrugge nog overal Duitse wachtposten, nergens werden daar geallieerde troepen gezien.

Later meldt men ons:

De Duitsers hebben Strobrugge ontruimd. Er is een hevig artillerieduel aan de grens.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Men meldde ons maandag uit Aardenburg:

De militaire posities langs de Zeeuws Vlaamse grens zijn heden – maandag – dezelfde als gisteren. De Duitsers staan nog steeds op de straatweg Aardenburg-Maldegem bij de grenspaal te Ede; de

geallieerden zitten nog steeds achter het tweede kanaal, dat hier maar enkele honderden meters van de Nederlandse grens loopt. En vanmiddag spookte het hier langs en ook over de grens, op Nederlands gebied. De Duitse Feldwebel aan de draad mocht zeggen "Es ist nur Spielerei", voor ons spookte het geweldig. Vlakbij langs de kanaaldijken suisdende schoten en sprongen de granaatkartetsen, dof plompte het kanon en rikketikte de mitrailleur. En ook floten de kogels over de straatweg, door de takken der bomen en door de struiken langs de slootkant. Haastig zochten wij dekking achter de huisjes langs de weg en achter bomen. Vlak over ons werd een dikke tak neergeploft. Een fotoredacteur kreeg het te kwaad, pakte zijn toestel en zijn fiets en verdween. Een Duitse luitenant even over de grens, op de weg, werd gedood. Misschien 50 meter van ons vandaan werd een inwoner van Ede duchtig gekwetst door de scherf van een granaatkartets. En altijd bleef het maar voortduren. De Duitse Feldwebel op de straatweg zette in de weide naast zijn post een mitrailleur in schuine richting op de kanaaldijk. Als de schoten daaruit beantwoord werden, zouden zij juist in onze richting komen. We vonden het maar geraden om nu heen te gaan, onder het gesis en gefluit der kogels slopen wij achter de bomen voort tot voorbij het tolkantoor, waar we ons veilig achtten. In letterlijke zin roken wij hedenmiddag kruitdamp. Hij ging over de gemeente Ede. Kort daarop kwam een gewonde Duitse soldaat binnen, schampschot aan het oog. Hij werd geïnterneerd. Tegen de avond minderde het schieten. Slechts een enkel schot viel nog, maar in het late avontuur wordt het vuur weer heviger, het schijnt zich zelfs in meer westelijke richting te verplaatsen.

Het aantal geïnterneerden is heden niet groot, in Aardenburg kwamen er maar een vijftal aan. Uit de Belgische gemeente St.-Laureins zijn een dertigtal bewoners gevlucht, ze vertoeven grotendeels nog op Belgisch gebied, maar aan deze zijde van de

draad. Ze vertellen, dat de plaats Balgerhoeke totaal tegen de grond ligt. Tussen Eeklo en Maldegem moet heftig gevochten zijn. Belgische soldaten moeten daar in groten getale zijn gevallen en het aantal gewonde Belgen, dat Brugge binnengekomen is, moet groot zijn.

Van de Zeeuws Belgische grens.

Men schrijft ons uit Aardenburg op 22 dezer:

Aardenburg en omstreken is thans oorlogsland. Aan de andere zijde der grens zwijgt al dagen lang het geschut niet, en 's avonds en 's nachts kan men in het oude stadje, dat in de maneschijn zo romantisch aandoet, met zijn torens en oude poort, ook de mitrailleurs duidelijk horen ratelen. Gisteren en eergisteren was er in de straten de levendige drukte van aankomende Nederlandse militairen, die overal werden ondergebracht, bij de burgers, in pakhuizen en zelfs in de hervormde kerk. Daar, in de grote wandelkerk, die 's avonds door drie kaarsen schaars werd verlicht, lagen de mannetjes op hun strozakken. Maandagavond, toen de duisternis al was neergezegen, klonk plotseling, beangstigend, het alarmsignaal. Van alle kanten snelden soldaten toe, haastig hun ransel vastgespend, en enkele minuten later was er in de donkere straten de stevige cadans van honderden, die oprukten naar de grens. En bij al dit gebeuren in het verontruste stadje was steeds in de verte de machtige stem van het geschut, het gerucht van de bloedige strijd op Belgisch grondgebied. Ook onze Nederlandse soldaten zagen en voelde iets van het oorlogsgevaar. Maandagmiddag waren onze wachten in de omstreken van Ede verplicht zich achter alle mogelijke terreinvoorwerpen te dekken, want op verschillende plaatsen floten de mitrailleur- en geweerkogels over ons gebied, sloegen kletterend tegen muren of deden de aarde van de Nederlandse bodem even opspuiten. Om vier uur was er boven hun hoofden, tot ver van de grens, het vreemd

suizende geluid van granaten, die kilometers verder met doffe slag ontploften. Ede was een dorp aan het front geworden en vele bewoners vluchtten weg naar Aardenburg en elders. Onze wachten bij de grens deden hun plicht, ze bleven en waakten, zoals ze nu al jaren lang gewaakt hebben. Op enige honderden meters van de hoofdweg, nabij een molen, stond een enkele Nederlandse schildwacht (gewoonlijk worden dubbele posten geplaatst, wat wel de voorkeur verdient). Het was een Friese boerenjongen, die, zodra de kogels weer rond hem vlogen, zich dekte achter een boom. Telkens verschoof hij met een enkel handgebaar zijn kepie. Dit en een verhoogde gelaatskleur waren de enige tekenen van zenuwachtigheid. Ik bood hem een paar sigaretten en vroeg hem, of hij niet bang was. "Ik ben nog nooit eerder aan de grens geweest en ben dat helemaal nog niet gewoon, maar ik moet hier blijven tot ik word afgelost," luidde het antwoord. En hij bleef, met steeds weer hetzelfde gebaar van zenuwachtigheid naar zijn kepie.

Meer van de grens verwijderd trof sterk de tegenstelling tussen vrede en oorlog. Terwijl daarginds het geluid van de strijd aanhield, waren hier arbeiders rustig aan de arbeid op het land en klonk uit schuren het slaan van dorsvlegels.

's Avonds in het stadje Aardenburg hokten de soldaten samen om gele lampenschijn in kleine herbergjes. Ergens was er een piano, een soldaat speelde, en andere zong met hoog tenorgeluid sentimentele liedjes en de anderen, jongens uit alle streken van ons land, zaten zwijgend en luisterden. Dan was er een, die een deuntje op een piston blies, dat de kleine ruimte vol was van het schetterende lawaai. Zo zochten onze soldaten gezelligheid, terwijl buiten, in de maannacht, het gerucht van de strijd nog altijd duurde. In een ander kroegje zaten te midden van luisterende Nederlandse soldaten geïnterneerde Duitsers, dronken bier en zongen Duitse liederen.

Onder deze zes geïnterneerden waren er vijf met het ijzeren kruis, waarvan één eerste klasse.

In de stille nacht heb ik maandag onder leiding van een kapitein (van de zijde der militaire autoriteiten ondervindt de pers de meest mogelijke medewerking) de toren der protestantse kerk beklommen. Rustig lag het donkere landschap in de zilverschemer van de maan. Op Nederlands gebied was hier en daar een dromerig lichtje zichtbaar, maar verderop flitsten nu en dan vlammen, het mondingvuur van het geschut en even daarna kwam de donder tot ons over.

Hedenmorgen waren vele troepen, die naar de grens waren geweest, weer terug in Aardenburg. De jongens drementen weer in de straten, maar in een klein plantsoentje (en het was een zonderlinge aanblik en gehoor) liepen twee jeugdige tamboers, die een dodenmars instudeerden. Ze liepen heel langzaam, in statige pas, de jonge gezichten diep ernstig, onder de gelende bomen, repeteerden voor de plechtigheid van de begrafenis, die enige uren later zou plaats hebben.

Vreemder plechtigheid aanschouwde ik wel nimmer dan deze teraardebestelling van de Duitse officier in Aardenburg. Voorop gingen de beide tamboers en roffelden hun sombere mars en het publiek langs de weg bestond voor het merendeel uit militairen, die eerbiedig de hand brachten aan muts of kepie, als de lijkbaar voorbijging. Herinnerde de stem van het geschut in de verte hen niet nadrukkelijk aan de diepe ernst van het leven en de dood?

Op het kerkhof knetterde een ogenblik het geweervuur van het vuurpeloton en het geweervuur in de verte leek er een echo van, maar wij allen wisten, dat het iets ernstigs, iets nog tragischer betekende.

Aan het graf, terwijl hoog boven de herfstbomen de motor van een vliegtuig gonsde, luisterden allen stil naar de woorden gesproken door de Duitse consul uit Vlissingen, majoor Wesseling, en dominee Pattist en met een ontroerende eerbied ontblootten al de jongens in het grijs van hoofden, toen dominee Pattist aan het slot van zijn rede het onze vader uitsprak.

Zonderling gebeuren is het thans in en om het stille vergeten Aardenburg, dat opgeschrikt lijkt uit een lange, droomloze slaap.

Londen, 22 oktober. Officieel Belgisch bericht. In de loop van de dag trachtte de vijand zijn stellingen aan de Leie en aan het kanaal tussen Deinze en de Nederlandse grens te handhaven. Hij deed verscheidene tegenaanvallen ten einde het bruggenhoofd, dat we gisteren hebben ingericht, te boven te komen. Al deze aanvallen mislukten met hevige verliezen voor de vijand.

Het Belgische leger is op verschillende punten het afwateringskanaal van de Leie over.

In de loop van hun terugtocht waren de Duitsers gedwongen 200 wagens in het kanaal Brugge-Gent te werpen. De Fransen hebben hun bruggenhoofd ten zuiden van Deinze verbeterd.

Op een front van 4 km breed zijn ze tot een diepte van 3 km opgerukt.

Andere afdelingen zijn verder zuidwaarts, bij Sint-Baafs-Vijve de Leie overgetrokken. In de loop van deze operaties hebben de Fransen 1100 gevangenen gemaakt.

Niettegenstaande aanmerkelijk vuur uit kanonnen en machinegeweren heeft het tweede Britse leger zijn front tussen de Schelde en de Leie anderhalve kilometer vooruit gebracht, en ten

oosten van Pecq een bruggenhoofd ingericht op de rechteroever van de Schelde.

Berlijn, 23 oktober. Officieel: legergroep Rupprecht: de gevechten in het Leiedal duren voort. De vijand heeft hevige aanvallen van weerszijden van Deinze gedaan. Ten noorden van de stad zijn ze afgeslagen, ten zuiden van de stad na aanvankelijke terreinwinst door een tegenstoot ten westen van de weg Olsene-Deinze tot staan gebracht.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Sluis, 23 oktober. Op het ogenblik hoort men bij de grens het geschutvuur weer meer in zuidelijke richting. Waren gisteren de Duitsers bij Ede verdreven en teruggetrokken tot bij St.-Laureins, vannacht schoven ze weer vooruit, verder dan waar ze oorspronkelijk stonden. Ze voerden ruim 100 machinegeweren naar voren om zo nodig een aanval der geallieerden daar te kunnen weerstaan. In de richting van Gent was vanmorgen duidelijk roffelvuur waar te nemen.

De Duitsers aan onze grens krijgen het ene ogenblik bevel terug te trekken, dan weer stand te houden tot het laatste, of ook weer vol te houden tot men eindelijk is afgesneden en men zich in Holland dient te laten interneren.

De gehele beweging daar is er ongedecideerd.

Geruchten gaan dat Gent reeds ontruimd wordt en de geallieerden in die streek veel artillerie verzamelen voor een hevige druk op de Duitsers. De grenswacht bij Moershoofde (40 man), het zekere voor het onzekere kiezend, heeft zich laten interneren.

Men meldt ons uit Aardenburg:

De toestand op het gevechtsterrein nabij ons grondgebied is ongewijzigd. Nu en dan toenemend geweer- en geschutvuur. Gedurende de gevechten van gisteren is bij de grens een Duitse artilleriewaarnemer uit een boom gestort. Op verzoek der Duitsers is de gekwetste man van hen overgenomen door de Nederlandse militairen. De Duitser wordt nu in Aardenburg verpleegd.

Men meldt ons uit Aardenburg:

Veel gewichtig nieuws is er heden niet in ons stadje. Eentonig dreunt de gehele dag door het geschut met korte tussenpozen evenwijdig langs de grens bij de kanalen, zodat hier alles trilt en schudt. De Duitse post op de straatweg Aardenburg-Maldegem bij het doorlaathek te Ede is verdwenen, een batterij der geallieerden staat te Strobrugge.

De Duitsers hebben hun linies daarachter bij de grens nog versterkt, marineartillerie staat bij St.-Laureins en licht veldgeschut door de mannen zelf getrokken is daarvoor gebracht. En daarvoor weer een linie mitrailleurs.

De grens is nu zeer gevaarlijk, de zijwegen in "de biezen", zoals het gedeelte Nederland ten zuiden van Sint-Kruis en ten oosten van Ede heet, zijn nu ook gevaarlijk, de kogels vliegen en sissen er soms over.

Op een groepje Nederlandse officieren aan de grens even ten oosten van Ede werd terstond een mitrailleurvuur geopend, zodat ze hals over kop dekking moesten zoeken. Granaatscherven vliegen over Nederlandse grond.

Heden zijn er weer een veertigtal Duitsers geïnterneerd, bijna allen weer marinesoldaten, die de aftocht dus blijkbaar moeten dekken.

Van vluchtelingen is hier geen sprake nog, wel drupt het grensbewoners door.

Gent.

Men meldt ons uit Terneuzen van de grens:

Blijkens mededeling van over de grens is Gent dinsdagvoormiddag door de Duitsers ontruimd. De geallieerden waren al in de stad, voor de burgers of de Duitsers er erg in hadden. Hoewel met verwoesting en brandstichting bedreigd was, heeft niets van die aard plaats gehad.

Vanochtend is er bij een vliegtuigaanval der geallieerden boven Assenede een vlieger naar beneden gestort.

De oorlogstoestand.

Ten noorden van Condé staan de Britten overal langs de Schelde tot Helkijn. Bij Pecq richtten zij een bruggenhoofd in op de rechteroever. Van Helkijn af gaat de linie noordwaarts naar de Leie toe. De geallieerden staan enige kilometers ten oosten van Kortrijk. In de buurt van Deinze is nogal wat gevochten. Daar zijn de Fransen over de rivier komen.

Van dat punt af volgt de linie noordwaarts de loop van het afwateringskanaal van de Leie. Op enkele punten zijn de Belgen dat kanaal overgetrokken. Hoe verder naar het noorden, hoe geringer het gevechtscontact. Aan onze grens zwakke achterhoedegevechten. De Duitsers schijnen zich op Sint-Laureins te hebben teruggetrokken.

24 oktober 1918

Berlijn, 23 oktober. Officieel avondbericht: gedeeltelijke gevechten in Vlaanderen.

Koning Albert.

Parijs, 23 oktober. Koning Albert, die op het Belgische front door een vertegenwoordiger van Havas is geïnterviewd, heeft verklaard: de huidige overwinningen zijn de beloning voor het vertrouwen, dat nooit is verzwakt. De laatste dagen heeft men kunnen vaststellen hoezeer de bevrijde bevolking haar vertrouwen in onze soldaten had bewaard, hoewel zij alles van hun lijden wist en van dat van hun Franse broeders, in wie wij allen, met de gehele wereld, het voorbeeld zien van onwrikbare heldhaftigheid en offervaardigheid.

Deze successen zullen worden voortgezet tot de volledige overwinning, welke niet lang meer zal uitblijven. Doch laten wij de benen van onze soldaten niet vergeten, ze kunnen niet zo snel als onze harten gaan en Brussel is nog op 80 km afstand.

Berlijn, 23 oktober. De afgelopen twee dagen heb ik het hele gebied om Gent in een auto afgereden. Nergens waren vluchtelingen onderweg. In de omtrek van Dendermonde vonden wij er enkele uit Roeselare, Menen, enzovoort, die bij de inwoners onderdak gebracht waren en daar al lang vertoefden. De nieuwe stroom vluchtelingen is geheel gestremd. De mensen blijven nu in hun woonplaatsen, ook als die midden in het gevechtfront liggen. De Duitsers laten de inwoners thans volkomen vrij. Voor het gebied der krijgsverrichtingen hoeft men zelfs niet meer een pas te hebben, opdat ook de mensen, die gebleven zijn, zich nog elk ogenblik uit de voeten kunnen maken. Overal waar in het gebied ten westen van Dendermonde de vluchtelingenhulp was georganiseerd, heeft men de werkzaamheden voorlopig kunnen staken, voor zover het geen vluchtelingen betreft, die zich voorlopig een woonplaats hebben gekozen.

Vanochtend was ik te Oudenaarde, waar het leven in volle gang was. De mensen dachten niet aan vluchten. Nauwelijks honderd hadden

aan de Duitse uitnodiging om te vertrekken, het oor geleend. De stemming in de stad was, gelijk ik kon waarnemen en mij in de zitting der schepenen, waar ik werd ontvangen, verzekerd werd, volkomen rustig en vol vertrouwen. De Duitsers ontruimen het gebied vreedzaam en zonder dat dit tot ontstemming leidde.

Het behoeft geen betoog, dat de stemming in het hele Vlaamse land, dat wij doorkruisten, buitengewoon opgewekt was. Het volk ziet er heel anders uit dan in de laatste jaren der bezetting en de mensen hebben een bijzonder fleurige kijk op de toekomst gekregen nu vaststaat, dat de Duitsers thans bij de ontruiming alles zoveel mogelijk ongeschonden laten. Ook de geallieerden schijnen veel voorzichtiger geworden en zich thans bij het beschieten van steden zoveel mogelijk te beperken, nadat steden als Kortrijk en Roeselare erg daaronder hadden geleden.

Vanochtend waren we eveneens te Deinze, dat op het ogenblik in de frontlinie ligt. Gisteren hebben vliegers daar mededelingen neergeworpen dat de stad niet beschoten zou worden. Ze heeft echter al menige artillerietreffer beet. Nu dreutelde de bevolking zielsgerust op straat, terwijl granaten over de stad gierden. Een nog merkwaardiger schouwspel deed zich voor, toen wij het Leiekanaal over waren. Ook de voorstad daar was nog bewoond en de mensen stonden allen vergenoegd voor de deuren met onderofficieren te keuvelen. Op 250 meter afstand bespieden Duitse en Franse posten elkaar en in dezelfde machinegeweerlinie waren vrouwen in moestuinen aan het werk, ja kinderen speelden zelfs vlak bij de geweren.

Gent was zondag rustiger dan ooit. Misschien waren er meer nieuwsgierige burgers bij het militair concert en de doortrekkende troepen verleenden het gekrioel een glimp van de oorlog. Niets echter liet de gedachte opkomen, dat de oorlog de stad dreigend

nadert. De vrees, dat er iets kan gebeuren, schijnt volkomen geweken. Voor zover we hier uit verhalen na het gebeurde kunnen opmaken, schijnt het Reliefcomité met fikse bijstand van burgercommissies en dienstvaardige dames alsmede dankzij het organiserend ingrijpen der Duitse overheid (welke de wegen en stappen van de vluchtelingenstroom afdoende in orde bracht en ten dele militaire escortes beschikbaar stelde) schitterend te hebben gewerkt. De Vlaamse gastvrijheid is ook prachtig gebleken ten aanzien der vluchtelingen, die niet alleen in scholen en openbare gebouwen, doch in groten getale bij particulieren zijn ondergebracht. De eerste stroom werd door boeren uit hun eigen voorraden gevoed tot in de steden het Reliefcomité met grote middelen ingreep. Tenslotte bleek de verplaatsing van woonplaats niet zo omvangrijk als men had verwacht en gevreesd. In het zuiden had men met de achtergeblevenen slechte ondervinding opgedaan: ze hadden na de Duitse aftocht op verschillende plaatsen geplunderd. Thans bepaalt men algemeen dat de burgers, die niet uit de steden weg willen, na verloop van de uiterste termijn hun huizen niet meer mogen verlaten, terwijl enige achtergelaten Duitse soldaten er met Belgische politieagenten op de voornaamste hoeken van straten met geladen geweer op letten dat niemand voor de aankomst der geallieerden de straat opgaat.

Hiermee hoop ik een ietwat duidelijk beeld hebben gegeven van het keurig en opwindend schouwspel, dat Vlaanderen op het ogenblik biedt.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Gistermorgen is te Westdorpe, aan de grens, een luchtgevecht waargenomen, waaraan 20 vliegtuigen deelnamen. Twee werden naar beneden geschoten, een granaat is naast de straatweg naar Westdorpe ontploft, zonder ongelukken te veroorzaken.

Uit Aardenburg seinde men ons gisteren:

De gevechten langs de grens duren voort. De Duitsers hebben vanavond Strobrugge weer bezet. Projectielen vliegen nog steeds op Nederlands gebied. Twee kogels kwamen in het huis van de burgemeester van Ede. In de richting van Eeklo is een grote brand zichtbaar.

Uit Sluis vernamen we woensdag:

De heer Domela Nieuwenhuis Nyengaard (predikant te Gent) is vanmiddag te Sluis aangekomen. Volgens zijn zeggen bereiden de Duitsers een ontruiming van de stad voor. De geallieerden wierpen herhaaldelijk bommen op de stad, waardoor vele burgers gewond werden.

Wat het oorlogsnieuws betreft, wij vernamen dat er spoedig, misschien nog komende nacht, een grote actie der Duitsers wordt verwacht, om de druk der geallieerden tussen Gent en het Leiekanaal te verlichten.

We vernemen nog van de grens:

De uiterste rechtervleugel van het Duitse front houdt nog stand. De Duitsers hebben aanmerkelijke versterking opgevoerd. Gistermiddag verscheen de eerste Belgische patrouille aan de grens bij Ede.

Berlijn, 24 oktober. Officieel: in het Leiedal duren de gedeeltelijke gevechten voort. Ten zuidwesten van Deinze heeft de beproefde 52^e reservedivisie nieuwe aanvallen van de vijand aan de spoorlijn Deinze-Waregem afgeslagen. Aan weerszijden van Vichte hebben wij ons in de voorlaatste nacht ietwat van de tegenstander verwijderd en de vijand, die gisteren in de streek van Kattestraat aanviel,

teruggedreven. Belgische burgers hebben aan de kant van de vijand aan deze strijd deelgenomen.

25 oktober 1918

Berlijn, 24 oktober. Officieel avondbericht. Voorspoedige gedeeltelijke gevechten in Vlaanderen.

Gent.

Uit Sluis meldde men ons donderdag:

Hoe hier aan de grens de krijgsverrichtingen zich ontwikkelen, is op het ogenblik moeilijk na te gaan. Het is er stil geweest in de afgelopen nacht, alleen kleurde in de voornacht de hemel vurig door een brand in de richting zuidelijk van Sint-Kruis. Terwijl dus betrekkelijke rust aan onze grens heerst, hadden wij een onderhoud met iemand, die eergisteren Gent verlaten had en gisteren de Sluis kwam. Tot Gent, het brandpunt waar zoveel heftigs tot uiting is gekomen, is langzamerhand de linie genaderd, waar de oorlog zich langzaam verder vreet door Vlaanderen. De geallieerden, die de stad reeds lang kunnen beschieten, gingen nog niet daartoe over, natuurlijk omdat Gent een open stad is en slechts oorlogsnoodzaak deze steden in het vernietigende vuur brengt.

Intussen zijn de Duitsers bedrijvig: sinds enige tijd verlaten grote scharen front- en etappetroepen de stad, terwijl ook de zogenaamde "Kriegslazaretten" in "Feldlazaretten" worden veranderd. Bij Deinze en de Brugse vaart is hard gevochten in de laatste tijd, zodat massa's gewonden Gent worden binnengebracht, terwijl ook de commandant van het vierde leger te Gent zijn hoofdkwartier vestigde. Ondertussen verlieten veel inwoners de stad, onder andere alle Duitse, de burgerlijke gouverneur, verschillende Nederlanders en op de voorgrond tredende Jong-Vlamingen. Deze laatsten begrijpen

dat hun bevoorrechte positie voorbij is en dat ze waarschijnlijk nog veel te lijden zullen hebben van hun tegenstanders. Zolang de Duitsers er waren, kwam het begrijpelijkerwijze nog niet tot handtastelijkheden of geweldplegingen, maar wel was er verkoeling merkbaar, terwijl de niet zozeer geprononceerden zich veiligheidshalve van hun Jong-Vlaamse vrienden begonnen af te wenden. De Jong-Vlamingen verlieten in drommen de stad. Zo werden op één dag niet minder dan 850 burgerpassen geschreven. Zelfs was men er heilig van overtuigd, dat er een ongecontroleerde inrichting voor draadloze telegrafie te Gent moest schuilen, maar waar die was, is steeds geheim gebleven. De laatste tijd viel Gent in hetzelfde gebied als ook Roeselare enz., en verschillende mensen kregen een doorlopende pas, waarmee men dag en nacht, te voet of per as, door alle linies heen en terug kon trekken. Deze bijzondere maatregelen kwamen voort uit de vrees van de Duitsers voor een doorbraak. Daar die echter uitbleef, konden zij, die zulks beter achtten, zich kalm gereed houden voor hun vertrek. Zo kwam er bijvoorbeeld voor enige dagen een schip met meubelen van Jong-Vlamingen naar ons land.

De hogeschool beschouwen de Jong-Vlamingen in de gegeven omstandigheden als voor hun partij verloren. Een aantal professoren en studenten is naar Turnhout gegaan, om daar een zogenaamde vakantiehogeschool in te richten, zolang dit mogelijk is. Als een merkwaardigheid werd ons medegedeeld, dat de geallieerden steeds zo buitengewoon goed omtrent alles wat er te Gent voorviel, ingelicht waren. Over het algemeen bleek men aan de andere zijde steeds meer te weten dan de burgerbevolking van Gent en ook dan de militaire overheid. Deze laatste deed dan ook onafgebroken haar best, om de vele spionnen op te sporen, die zich te Gent en omtrek moesten ophouden, maar steeds zonder resultaat.

De Duitse militaire overheid verwacht vandaag een bijzondere gebeurtenis te Gent, misschien wel hun volle terugtocht uit de stad, want niemand mag vandaag zijn huis uit en de bakkers moesten voor twee dagen brood bakken, zodat de burgers hun woning daarvoor niet behoeften te verlaten.

Het zou ons niet verwonderen, indien na het verdwijnen van de Duitsers te Gent de hartstochten hevig zouden opleven.

Van de grens.

Men meldt ons uit Aardenburg:

Het blijft spoken ten zuiden van Aardenburg, al weten wij dan niet precies wat daar gebeurt. In ieder geval staan de Belgen te Middelburg in Vlaanderen aan de grens, en zitten de Duitsers in het stuk, dat ingesloten wordt door de straatweg Aardenburg-Maldegem, het Noorderkanaal en de Nederlandse grens, een driehoek, die zijn oostelijk hoekpunt heeft te St.-Laureins. Soms ploft en kraakt het geweldig en dan weer is het ijzig stil. Nu en dan stevenen er wat vliegmachines door de lucht, maar het is nu niet meer te berekenen, tot welke partij ze behoren.

Aan de grens is het nu gevaarlijker dan ooit. Granaten en geweerkogels vliegen genoeglijk over Nederlands gebied. Hedenmiddag werd er nog één, die niet ontploft was, gedemonteerd vlak buiten Aardenburg. Met een geweldige plof vloog het ding uit elkaar. Verwonderlijk is het, dat de bevolking zo kalm blijft. Het leven gaat hier zijn gang, alsof er geen vuiltje aan de lucht is. We zijn ook al een en ander gewoon in die vier jaar!

Maar hoe gevaarlijk het is, zich nu aan de grens te begeven, bleek hedenavond. De kogels vlogen over de straatweg tussen Ede en Strobrugge, zodat de bewoners – Nederlanders – in hun huizen

vluchtten. Men vreesde zelfs, dat de schildwacht aan het hek getroffen zou zijn en een vrijwillige patrouille werd opgeroepen, om zich naar dat punt te begeven. Gelukkig bleek hij ongedeerd. Enige officieren, die zich daarna op een stil ogenblik naar de grens begaven, werden met een levendig geweervuur ontvangen, toen er één een lucifer aanstreek om zijn pijp aan te steken en zo hun plaats aanwees. In allerijl moesten ze dekking zoeken. Het schijnt, dat Maldegem in handen der Belgen is en Eeklo in die der Duitsers en dat men van daaruit elkaar bestookt.

Dat laatste werd heden ook bevestigd door een paar vrouwen uit de buurt van Maldegem, die in de buurt van Middelburg door het kanaal gewaad en zo over de grens gekomen waren. Ze waren gedurende de tijd der bezetting al te vriendelijk voor de Duitsers geweest, en toen de Belgen binnentrokken, hadden ze hen de haren afgesneden. Dat schijnt zo de straf te zijn voor Belgische vrouwen en meisjes, die er een Duitse "Schatz" op nagehouden hebben. We hadden het gerucht al gehoord, maar nu zien we het met eigen ogen. Met grote omslagdoeken op het hoofd om hun schande te bedekken kwamen zij aan. En ze waren nog blij, er zo afgekomen te zijn. Volgens hun bewering hadden de Belgische soldaten onbarmhartig huisgehouden bij allen, die iets met de Duitsers hadden uit te staan gehad. Ze worden naar een vluchtkamp gezonden.

Geïnterneerden zijn er heden weinig, slechts een elftal, allen marinesoldaten, die vroeger aan de Belgische kust gelegen hebben. Ze schijnen de aftocht te hebben moeten dekken.

Uit Aardenburg vernamen we gisteren:

De Duitsers houden nog steeds stand. Eeklo is ook nog in hun handen en het bericht, dat de geallieerden Gent zouden hebben bezet, is dus in de hoogste mate onwaarschijnlijk. Aldus is ook de mening van

Nederlandse militaire autoriteiten. In de afgelopen nacht zijn weer geweerkogels op Nederlands grondgebied terechtgekomen.

Westelijk van Strobrugge is een Belgische patrouille gevangen genomen; ze was 17 man sterk, met een machinegeweer. Vanochtend om 4 uur hebben de Duitsers de nog niet geheel door hen vernielde brug te Strobrugge in de lucht laten vliegen. Te St.-Laureins zijn nog ongeveer 3000 Belgische burgers. Deze hebben nog geen gebruik willen maken van de gelegenheid, hen door de Duitsers geboden, om naar Nederland te vluchten. Volgens de verhalen worden de mensen door de Duitsers geplunderd. Dat is onder meer gebeurd te Balgerhoeke, welk plaatsje ook door het geschutvuur der geallieerden heeft geleden.

Nader seint men ons:

Duitse militairen aan de grens vertellen, dat de Duitsers Maldegem hernomen hebben. Inderdaad schijnt dit het geval, want de Duitse artillerie houdt het knooppunt van wegen te Maldegem niet meer onder vuur, doch werpt thans haar projectielen verder.

Gisteravond is er bij de molen in de gemeente Ede een artillerieprojectiel neergekomen, doch niet ontploft.

Berlijn, 25 oktober. Officieel: legergroep Rupprecht: in Vlaanderen duren de gevechten in het Leiedal voort. De vijand, die het zuidwestelijk deel van Deinze was binnengedrongen, is er in een tegenstoot weer uit gegooid. Ten zuidwesten van Deinze hebben wij gedeelten van het door de Fransen over de Leie vooruitgeschoven bruggenhoofd genomen.

Ten oosten van Sint-Eloois-Vijve hebben wij een sterke aanval, tussen Leie en Schelde en aan de Schelde gedeeltelijke aanvallen afgeslagen.

De verwoesting van plaatsen in het Scheldedal door de tegenstander houdt aan. Ook de binnenstad van Doornik is door de Engelsen beschoten. De uittocht der bevolking uit deze gebieden naar het oosten neemt toe.

Naar onze grens toe blijft de linie het afwateringskanaal van de Leie. Dat kanaal loopt van Deinze met een bocht naar het noorden en buigt vlak onder onze grens naar de zee af.

In deze buurt beperkt de gevechtsactie zich tot schermutselingen tussen achter- en voorhoeden. De berichten over voorgenomen bewegingen, die ons uit Zeeuws Vlaanderen bereiken, moeten met groot voorbehoud worden opgenomen, omdat daarin de gebruikelijke grensgeruchten en uitlatingen van lieden, die onder psychische druk tot eenzijdig denken zijn geneigd, vermengd zijn met belangrijke gegevens. Het is moeilijk om het kaf van het koren te scheiden. De geallieerden zouden dinsdagochtend in Gent zijn binnengeslagen, zo zegde bijvoorbeeld een bericht van de grens. Van dit bericht kon men duidelijk nagaan, dat het onjuist was, want het werd gemeld op het ogenblik, dat men reeds over de officiële legerberichten beschikte, die het zouden hebben vermeld, indien het juist geweest was.

De Duitsers, zo werd ons donderdag uit Sluis gemeld, verwachtten op die dag bijzondere gebeurtenissen te Gent, want ze lieten op die dag geen burgers op straat komen. Deze gebeurtenis, zo stond bij ons gemeld, was misschien wel hun volledige terugtocht uit de stad. Waarom juist dat? Waartoe zou er precies bij een volledige uittocht geheimzinnigheid moeten worden betracht? Meestal wordt in een dergelijk geval alle geheimzinnigheid juist overbodig geoordeeld.

Het is zeer goed mogelijk, dat deze maatregel in verband heeft gestaan met een troepenbeweging in westelijke richting. Er kunnen

versterkingen zijn gestuurd naar de Duitse achterhoeden, die bij Deinze in gevechten zijn gewikkeld. Zelfs kunnen er wel troepen zijn doorgezonden naar de kant van Eeklo. Immers de geallieerden oefenen druk uit op de zuidelijker en meer centraal gelegen vakken van de terugtrekkende Duitse linie. De periferie laten ze met rust. Een tegenstoot van de Duitsers aan die periferie tot het tijdelijk bezetten van een flankstelling zou dus niet ondenkbaar zijn.

Dit alles dient slechts om aan te tonen, dat men er goed zal aan doen, die wat al te eenvoudige conclusies van de grensbewoners niet klakkeloos over te nemen, maar voorzichtig te overwegen.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Men meldt ons uit Sas van Gent:

De Duitsers zijn bezig zich te versterken aan de oostzijde van het zeer brede kanaal Terneuzen-Gent. Daar worden aan de oever kanonnen opgesteld en met koortsachtige ijver wordt daar gewerkt om aarden wallen op te werpen. Indien het daar tot een ernstige ontmoeting komt, zullen de Nederlandse huizen aldaar wel moeten worden ontruimd.

In Gent zijn de Duitsers nog steeds als tevoren.

26 oktober 1918

Van de grens.

Men meldde ons vrijdag uit Aardenburg:

Gisteravond zijn weer elf Duitsers over de grens gekomen. In de afgelopen nacht hebben de Duitsers de nog bruikbare bruggen over het Leopoldskanaal behalve die bij St.-Laureins laten springen. Vanochtend is een Duitse patrouille van 49 man in zogenaamd Vrij

België en het gehucht Moershoofde dat buiten de draad ligt, gekomen. Ze heeft daar vee, vlees en koperen voorwerpen opgevorderd. Een dozijn bewoners is nu met het huisraad op Nederlands gebied gevlucht. De Duitsers vertellen dat ze verder zuidelijk de geallieerden enige kilometers achteruit hebben gedreven en dit lijkt zeer waarschijnlijk, daar ze nu ook weer een nieuwe batterij westelijk van hun linie van gisteren bij onze grens hebben opgesteld. Bij Ede hebben ze de elektrische draad, waar die vernield was, hersteld.

Men meldt ons uit Aardenburg:

Een betrekkelijk rustige dag, heden, donderdag. Alleen zoeven een paar geweldige slagen, die gans Aardenburg deden trillen. Naar ik hoor, vermoedt men, dat de granaten geworpen zijn op de straatweg Ede-Maldegem, tenminste de Duitsers trekken er zich van terug. Vannacht moet een Belgische patrouille met een mitrailleur zijn gevangen genomen.

Een draadloos telegram uit Engeland behelst, dat de Britse luchtdienst in de vier maanden tot oktober jongstleden ongeveer 2000 Duitse toestellen boven Franse bodem heeft geveld.

Nu de rechterflank der Duitsers in België is omgetrokken, hebben ze er meer dan 12 vliegvelden bij ingeschoten. Tevens staat weer een nieuwe sector van de Rijnstreek aan luchtaanvallen bloot.

Berlijn, 26 oktober. Officieel: Een geweldige strijd op vele gedeelten van het front is dank zij de schitterende dapperheid van onze troepen voorspoedig afgelopen.

Legergroep Rupprecht: in het Leiedal ten zuidwesten van Deinze en tussen de Leie en de Schelde heeft de vijand na hevig vuur sterke aanvallen gedaan. Van de noordelijke aanvalsvleugel tot de spoorlijn

Kortrijk-Oudenaarde hebben wij ze voor onze linies afgeslagen. Hierbij hebben zich het 6^e garderegiment aan de Leie, de 40^e Saksische infanteriedivisie bij het Spitaalsbos en het 113^e Hessische regiment infanterie aan de Schelde bijzonder onderscheiden.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Men meldt ons uit Sluis:

Op de uiterste rechtervleugel der Duitsers, of zowel de uiterste linkervleugel der geallieerden, is het nog steeds rustig. In de zogenaamde Natte Hoek bij de Hollandse grens gaat alles weer regelmatig zijn gang.

Iedereen voelt dat dit gedeelte van België het bij onze grens aansluitende deel van het westelijk front is. Aan het gedeelte daar moet men niet meer, maar ook niet minder, waarde toekennen dan het werkelijk heeft. Gaat het Duitse front bij of zuidelijk van Gent aan het terugtrekken, dan moet dit gedeelte onherroepelijk meezwaaien en de troepen daar zullen hard moeten lopen, willen zij in dat geval tijdig het kanaal van Gent bereiken. Maar aan de andere kant is het ook mogelijk, dat de geallieerden op dit deel van het front zullen proberen noordelijk door te breken om zo de tegenstander te dwingen haastig het zuidelijk front op te rollen. De geallieerden hebben daar tot nu toe blijkbaar de noodzaak niet van gevoeld, want het komt mij niet voor, dat zij op dit gedeelte ernstige aanvallen ondernemen.

De werkzaamheid is aan beide zijden groot. Regelmatig kloppen dan ook de machinegeweren of kraken de geweren. Op kleine schaal hebben de Belgen, die hier in hoofdzaak staan, al eens doorbraken geprobeerd en in de nachten, die ik al patrouillerend langs de Hollandse grens doorbracht, heb ik enige malen door het sterk

oplevend vuur kunnen constateren, dat een aanval werd ondernomen. Steeds was Strobrugge het punt, waar de Belgen trachtten het Leiekanaal te forceren en inderdaad zijn ze er over geweest en verschenen tot aan onze grens. Ze konden dit punt niet behouden, maar de brughoofden bleven een tijd in hun bezit, totdat in de nacht van donderdag op vrijdag een Duitse patrouille dichterbij sloop en de brug daar deed springen.

De slag en de luchtdruk waren hevig en aan onze grens dacht men eerst vreemde dingen, tot eindelijk bepaald kon worden, wat de betekenis ervan was. Trouwens, Strobrugge en Balgerhoeke zijn de punten, waar nu en dan om gestreden wordt. Beide plaatsen zijn kruispunten van wegen, vaarten en spoorwegen en ze geven toegang tot het land, waar de Duitsers zich genesteld hebben. Teneinde te voorkomen, dat geallieerde troepen daar soldaten en voorraden naar voren brengen, gieren regelmatig de zeven en een half en de twaalf-cm-granaten door de lucht en ontploffen met doffe slagen op de wegen. De granaten voor de straatweg van Strobrugge bestemd gaan telkens evenwijdig met onze grens en huilen dichtbij. Die voor Balgerhoeke vliegen verder af. Machinegeweernesten en posten met geweren zitten overal en laten herhaaldelijk van hun tegenwoordigheid merken, telkens als ze maar menen een schaduw te bespeuren. De flank hier is bijzonder sterk, omdat die gevestigd is in een omgeving, uitnemend geschikt voor verdediging. Want behalve de twee grote kanalen zijn er ontelbare krekken, plassen en sloten, door bomen en struikgewas omgeven. Reeds in 1914 konden Belgische patrouilles profiteren van deze gunstige omstandigheden, maar waar de Duitsers in 1917 hier massa's loopgraven en schuilplaatsen aanlegden, is het gemakkelijk te begrijpen hoezeer de betekenis van deze grond uit een oogpunt van verdediging toenam.

Vreemd schilderachtig is het land daar nu wel geworden. Deze laatste maannachten drijft een lichte nevel over de vlakke moerasvelden en

door de wilgen en iepen. Feldgraue figuren treden plotseling uit de mist naar voren of verdwijnen er weer in. Hun diepe stormhelmen geven hen het voorkomen van middeleeuwers die daar vreemd bewegen, in een land van onwerkelijkheid. Het is er stil, doodstil. Uit de verte draagt een menselijke stem aan, die zacht een lied zingt. De witte muren van een gedeeltelijk verwoest huis steken half op uit de nevelzee, die ze omspoelt, en achter een half zichtbaar venster beginnen opeens vlammen te bewegen. Blijkbaar heeft een Duitse post zich op de vloer van het huis een vuur aangelegd. Het lijkt een kamp van vredige mensen, totdat plotseling een harde slag die vrede verbreekt en huilend een granaat door de lucht zijn weg zoekt. Meteen klopt een machinegeweer en slaat een geweer, zodat de echo ver weerklinkt. En weer, maar nu zeer zwak en heel veraf, hoor ik een mens steunen om hulp.

28 oktober 1918

Londen, 26 oktober. Officieel Brits bericht over de operaties in Vlaanderen. De Fransen hebben op de rechteroever van de Leie ten zuiden van Deinze een boerderij genomen, die de Duitsers in staat van verdediging hadden gebracht. Ze maakten 100 gevangenen. Verder van de legergroep in Vlaanderen niets te melden.

Berlijn, 28 oktober. Officieel: legergroep Rupprecht: geen grote gevechtsactie.

Ten zuidwesten van Deinze, ten oosten van Avelgem en bij Artres (ten zuiden van de Schelde) hebben wij vijandelijke aanvallen afgeslagen.

Van de Zeeuws-Vlaamse grens.

Men meldde ons gisteren uit Aardenburg:

Van elf tot twaalf uur ongeveer is Middelburg in Vlaanderen werkelijk met granaten beschoten. De molen en de kerk zijn gespaard, vele huizen zijn ingestort. De bewoners en de Belgische bezetting zijn achterwaarts België in gevlucht en getrokken. Er is voortdurend vliegeractie boven Middelburg. Granaatscherven vielen op Nederlands gebied. Gedurende het bombardement stegen zes geallieerde vliegers op, waarschijnlijk om Duitse batterijen tot zwijgen te brengen. Slechts vijf keerden terug. Ook was er hedenmorgen nog een luchtgevecht langs de grens, waarbij men een vliegmachine zag neerschieten.

Men meldt ons heden uit Aardenburg:

De beschieting van het Belgische Middelburg door de Duitse artillerie gisteren was een indirecte schending van onze neutraliteit. Het Duits geschut, dat in actie was, stond opgesteld bij St.-Laureins, zodat de afgeschoten projectielen hun weg moesten nemen over Nederlands grondgebied. Staande op de weg tussen Heille en Ede hoorde ik duidelijk de granaten over mijn hoofd komen uit het oosten, en zag ze daarna neerslaan op het Belgische dorp. Om ongeveer half elf was het bombardement begonnen. Van de schending van onze neutraliteit werd door een officier van de grenswacht een rapport uitgebracht aan een hogere militaire autoriteit, die hierop onmiddellijk een krachtig protest deed toekomen aan de commandant der Duitse artillerie. Korte tijd daarop werd het vuur gestaakt. Heden zullen de eerste 200 Franse vluchtelingen in ons land na besprekingen tussen Franse, Belgische en Nederlandse autoriteiten over Sluis om elf uur naar hun land terugkeren.

Men meldt ons uit Aardenburg:

Beide partijen gaan zich installeren aan de zuidgrens van West Zeeuws Vlaanderen, alsof ze van plan waren te blijven. Vanmorgen

zweefden de kabelballons der Duitsers al boven de linie, die bij St.-Laureins begint en een paar geallieerde dito's achter Middelburg in Vlaanderen. Een der Duitse ballons was hedenmiddag al in brand geschoten en een andere werd zo onder vuur genomen, dat de inzittenden met de parachute zich in veiligheid stelden. Vanmorgen was een Duitse vliegmachine zoal eens aan het neuzen bij de Belgen en al spoedig klonk het rikketik van het machinegeweer van de Duitsers. Vanmiddag om vijf uur ongeveer herhaling ervan, maar deze wierp tevens handbommen. Een Hollands vaandrig, officier van piket aan de grensscheiding Heille-Middelburg in Vlaanderen, werd door een scherf van een der bommen aan de knie gewond, een Hollands soldaat aan het bovenbeen. Beiden zijn opgenomen in het ziekenhuis te Aardenburg. Ook de waardin uit het laatste Hollandse herbergje voor de grens werd getroffen.

Beide partijen zitten hier aan de grens vlak op elkaar, een groepje Duitse officieren confereerden vanmorgen heel kalm op de straatweg Ede-Maldegem en een paar kilometer verder in Middelburg zitten de Belgen. Het land daartussen, akkertjes omzoomd met kreupelhout, wordt door beide partijen afgepatrouilleerd. Vandaag moet een Belgische patrouille gestoten zijn op een Duitse en krijgsgevangenen gemaakt hebben, een Belgische soldaat wilde zich nog uit de voeten maken, doch werd dodelijk getroffen. Hij werd door de Duitsers opgenomen, aan de Hollandse grenswacht overgegeven om in een ziekenhuis opgenomen te worden, doch toen hij een ogenblik over de grens was, stierf hij. Zijn lijk zal naar Middelburg in Vlaanderen overgebracht worden om daar terug aan de Belgen gegeven te worden, die hem op Belgische bodem zullen begraven. Zonderlinge, wrede ervaringen in zo'n klein stukje aardbodem!

Het is hier aan de grens vrij gevaarlijk. De militaire overheid handhaaft dan ook strikt het gebod: zonder pas niemand aan de

grens. En wie er niets te maken heeft, krijgt ook volstrekt geen pas. Velen schijnt het toch niet af te schrikken. Aardenburg wemelt van vreemdelingen, geen hotelletje heeft nog een bed vrij en ook vele particulieren verschaffen onderdak. Voeg daarbij nog een stevige bezetting Hollandse soldaten, dan kan ieder zich voorstellen, hoe vol ons oude stadje zit.

De Belgen houden, evenals vroeger de Duitsers, de grens potdicht, waar ze gelijk in hebben. Het spioneren was alweer druk aan de gang, van beide kanten. Geen vluchteling mag nog door naar huis, misschien over 14 dagen, drie weken, plakt de Belgische vice-consul aan. De Belgische schippersbevolking, die te Sluis lag, gaat de volgende week weer België in, de geallieerden zullen die schepen goed op de vrije binnenwateren kunnen gebruiken. Het zal vreemd zijn, als de haven van Sluis leeg is en die kaaifiguren verdwenen zijn.

Geïnterneerden zijn er heden niet, en vluchtelingen komen er zo goed als niet meer door. De brooduitdeling in de wijk Moershoofde, Belgische gemeente St.-Laureins, maar aan deze zijde van de draad, is heden begonnen. Daar wonen een vierhonderdtal mensen, waarbij nog een driehonderd vluchtelingen gekomen zijn. Meel zit daar nog wel in die hoek, maar het zit bij enkele boeren, die het vasthouden uit speculatief oogpunt, terwijl de overige mensen niets hebben. De Relief zorgt voor de noodzakelijke voeding aldaar.

Men meldt ons heden uit Aardenburg:

Hedenmorgen in de vroegte hebben de Duitsers de straatweg tussen Strobrugge en Maldegem opgeblazen. Ze brengen het terrein nabij de grens in staat van verdediging en kappen ook ter verbetering van het uitzicht hout weg. Hedenmorgen had er weer een schermutseling plaats tussen een Belgische en een Duitse patrouille.

In Vlaanderen.

De stemming.

Berlijn 25 oktober.

Geen stap mij ooit zo zoet een was,
als die ik eens, in Iperstee,
deur de afgevalen blaren dee!

Guido Gezelle.

Vlaanderen vlagde, met het felle blond van zijn herfstbladeren. Gelijk vlammen laaiden de slanke, gele kruinen omhoog, als stille vreugdevuren over het land. Het was een fantastische weelde, een onmetelijke rijkdom van tooi, zoals in de glorierijke dagen van het verleden, wanneer de Vlaamse steden – de roem van een wereldrijk – hun keizer de blijde intocht bereidden. De overweldigende gulden pracht van de trotse lanen was als een eindeloze erepoort, overdekt met gouden lover. Goud en brons was ook het tapijt, waarmee de grond belegd was, en waarin de voeten wegzonken.

In blonde distinctie, alsof het, ondanks de herfstbladeren, lente was, zo lag het land, stil onder het fijne, zilverachtige waas. Een welige vochtigheid blonk op zoden, bietenakkers en weiden. Het was, of de bodem zoeven van een ijskorst bevrijd was. Vlaanderen was nu eerst ontdooid, zo leek het.

En langs de wegen liepen weer mensen van dorp tot dorp. De beperkende bepalingen, die hier, in het etappegebied, het verkeer aan banden hebben gelegd, waren opgeheven, opdat ieder heen kon trekken waar en wanneer het hem lustte. Het volk was weer vrij in zijn bewegingen en voelde zich opnieuw vrij in zijn land.

Een blijde herinnering zal in mijn leven de automobielrit van zondag 20 oktober door het herlevende Vlaanderen blijven! Wat een vrolijk bewegen was er in de dorpen. Alle lieden waren uitgelopen uit hun huizen en achterstraatjes, om zich te scharen langs de wegen en op de kerkpleinen, en met tevreden nieuwsgierigheid toe te kijken naar het voorbijtrekken der colonnes, dat zij, in hun optimistisch geloof, reeds uitlegden als de bevrijding uit de dwang van de oorlogstoestand. Zondags waren hun kleding en hun stemming. Van spanning was er niets bij hen te bespeuren, het was, of ze met volkomen zekerheid reeds uitkijkende waren naar de grote intocht, waarvoor het herfstland met zo verblindende pracht al scheen getooid. Zoals ze daar stonden, voor de verwezenlijking van hun hoop, schenen ze zich alweer heer en meester te voelen in hun Vlaanderen. Voor gevaren bij de ontruiming, of bij het doortrekken van het front door hun land, schenen ze niet bezorgd. Door de maatregelen en het optreden der Duitsers in de laatste tijd, had zich overal vertrouwen gevestigd. De veroveraar kan er zich waarschijnlijk niet op beroemen, sympathie gewonnen te hebben in het land, dat hij gaat verlaten, hoe vriendschappelijk ook nu nog vaak de verhouding bleek tussen landbewoners en soldaten. Hoe dieper men dat beseft, des te onverdachter klonken de woorden van lof over zijn houding bij het afscheid, die we overal van burgers en magistraatspersonen, ja, menigmaal van vluchtelingen, te horen kregen. Onvriendelijke gevoelens voor de wegtrekkenden, die zich openbaarden in een guitig tintelen van leedvermaak in de ogen van de belangstellende jeugd, uitten zich bij de volwassenen slechts zelden in blikken van zichtbare haat, die we in oostelijke delen van België vaak de Duitsers zo stekend hebben zien volgen.

Het waren grote dagen voor Oost-Vlaanderen, de dagen van komende bevrijding. Hielden wij stil op een marktplein, dan verzamelde zich de dorpsjeugd om ons heen, reeds voorboden van

komende dingen in ons vermoedend. Ze antwoordden met leuke vrijpostigheid op onze vragen, riepen ons dingen toe, niet voor Duitse oren bestemd, maar die toch, in hun rake overmoed, zelfs onze militaire begeleiders deden glimlachen, als we ze vertaalden. De mannen, die in geheimzinnige gesprekken samen stonden, hielden zich meest op een afstand, maar de vrouwen konden hun nieuwsgierigheid en mededeelzaamheid tegenover de ongewone bezoekers slechts zelden bedwingen. Wel begonnen ze steeds met enige voorzichtigheid, maar groot-Nederlandse gemeenschap deed spoedig hun hart onbepert overlopen. Hadden ze niet allen bloedverwanten in het land over de grenzen, dat ternauwernood nog als buitenland werd beschouwd? Ze kregen daardoor veel te horen, vooral daar onze begeleiders zich meestal terzijde hielden. Hoe zeker waren al die dorpelingen reeds van hun zaak! En toch wisten ze zo weinig hoe de dingen stonden. Dat Brugge ontruimd was, was hen nog onbekend; in het westen zweeg het kanon, dat van het naderend front had kunnen getuigen.

Hier en daar was kermisvreugde. De jeugd vierde met veel gerucht feest in primitieve draaimolens en luchtschommels. Lucht van wafelbakkerijen drong zelfs door tot onze gretige neusgaten. Gevoel van vrijheid en blijheid heerste in het land. Zelfs buiten de dorpen en steden voelde men het, prikkelend als champagne, in de lucht.

In Gent was het anders, daar miste de stemming de verrukkelijke omlijsting van het Vlaamse herfstland. Maar de gedruktheid, die ik bij een vroeger bezoek aan de stad had aangetroffen, was volkomen geweken. De bevolking was reeds weer verrezen. De straten wemelden van militair vertier. Maar daartussen bewogen zich de Gentenaars, zo zeker zich voelend in die omgeving, als de bewoners van een stad te midden der menigte van vreemdelingen, die hun jaarmarkt komen bezoeken. Zondagmorgen vooral was er zeer veel levendigheid. De hele burgerij scheen uitgelopen. Op het

Wapenplein was er militair concert en daaromheen flaneerde de menigte, burgers en soldaten. Een eskadron uhlanen met de vlaggetjes op hun lansen ontplooid, reed daar doorheen; veldgeschut en caissons ratelden voorbij. Contact was er niet op het plein tussen burgers en soldaten, maar evenmin zichtbare vijandschap. Men liep elkaar volkomen vreemd voorbij. Merkbaar echter voelden de soldaten zich hier reeds te gast, terwijl de burgers zich weer bewogen als meesters in hun stad. Sprak men met de mensen, dan vertoonden ze niet de geringste bezorgdheid over het lot van hun stad, ofschoon het uitblijven van de wapenstilstand hen heel goed met vrees had kunnen vervullen. Beseften ze niet, dat de strategisch zo gewichtige Scheldelinie dwars door Gent heen loopt? Het zou echter moeilijk zijn geweest, hen dat aan het verstand te brengen.

Maar praten over de toestand, kansen overwegen, dat deden ze genoeg. In de winkels, waar men de oorlogsprijzen, in afwachting van komende overloed, onstuimig had verlaagd, staken de lieden de hoofden bij elkaar. Daar bespraken ze de laatste nieuwtjes, geruchten en schandaaltjes. Het was zeer leerzaam, ernaar te luisteren. Grappig was de uitwerking geweest van een voorval, dat het hoofdonderwerp was van alle gesprekken. In een ondeugdzaam buurt waren matrozen diep in hun nationale gevoelens beledigd geworden. Men had hun vriendschap versmaad, met de mededeling dat hun tijd nu voorbij was. Nu kwam de Engelse marine aan de beurt, aldus hadden de opeens hardvochtig geworden dames verklaard. Welk zeeman zou zich zoiets laten zeggen? Iedere Rotterdammer weet, welke gevolgen dit moest hebben voor de inboedel van de zo ongestvrij geworden behuizingen. De indruk, die deze gewelddaad maakte, was zeer verschillend. De Gentse burgerij blaakte van leedvermaak over het ongeval, dat de meer beminnelijke dan beminde dames getroffen had. Heel anders echter oordeelden de Duitse soldaten. De commandant was natuurlijk zeer streng

opgetreden en had alle nachtllokalen voor soldaten verboden. Deze stonden nu 's avonds reeds zeer vroeg op straat. Het kan zijn, dat dit de vreugde van de Gentenaars over het geval nog had verhoogd!

Dit waren zo de dingen, die de lieden in deze dagen bezig hielden. Tegenover ons, pas aangekomenen, stortten ze natuurlijk ook hun hart uit over de bekende rekwisities van het laatste jaar. Maar klachten over de behandeling gedurende de ontruimingsperiode heb ik geen enkele gehoord. Vroeg men daarnaar, dan was het antwoord steeds, dat er niets bijzonders was voorgekomen.

29 oktober 1918

Uit bevrijd België.

Havre, 28 oktober. Ik heb Segers, minister van spoorwegen, op heroverd gebied ontmoet. Hij zegde: in bevrijd Vlaanderen wordt de dienstregeling geheel omgewerkt. Het hoofdbestuur, te talrijk om het makkelijk te kunnen verplaatsen, zal voorlopig te Havre blijven, maar een delegatie is zoeven te Brugge gevestigd. Men is begonnen met de agenten hun plaatsen aan te wijzen, welke op bevrijd gebied werden teruggevonden, alsmede de werkplaatsen en stallingen, het materiaal en de lijnen weer in bezit te nemen. Een bijzondere afdeling is ingericht om de terugkeer der Belgen mogelijk te maken, die op het ogenblik in Frankrijk, Groot-Britannië en Nederland vertoeven. Ze zal met de spoorwegmaatschappijen en de repatriëringbureaus in nauwe betrekking blijven. De agenten der militaire genie hebben met een verbluffende snelheid aan het herstel van de lijnen gewerkt.

Laatstleden woensdag reden de treinen tot Torhout. Vrijdag kwam de eerste te Brugge; donderdag ging het eerste telegram van Brugge naar Havre. Er is evenwel belangrijke schade aangericht en vóór de

dienst op bepaalde netten weer op gang is zullen enige dagen verstrijken.

Wat de post aangaat, men kan in Vlaanderen en van het niet-Vlaamse deel van het bevrijde gebied uit met Vlaanderen en het buitenland brieven wisselen.

Men meldt ons uit Aardenburg:

Het blijkt waar te zijn, dat een Duitse soldaat, afgedwaald van zijn patrouille, door een Belgische burger gedood is, al is het dan niet zo gebeurd, als de Duitsers denken. Volgens betrouwbare berichten van personen, die het lijk hebben zien liggen, heeft een Belgische paardenkoopman de Duitser aan De Hoorn, een gehucht halverwege Middelburg in Vlaanderen en Moerkerke, doodgeschoten. Het lijk is daarna van de bovenkleding ontdaan en in de onderkleden op een bos stro gelegd, waarna men in een "staminee" op De Hoorn, waarvan de bevolking al voor de oorlog ook in Zeeuws Vlaanderen ongunstig bekend stond, duchtig heeft feestgevierd. En het ongelukkige plaatsje Middelburg, waartoe De Hoorn behoort, heeft daarvoor moeten boeten. Eerst is daarvoor zaterdagochtend een vliegmachine boven Middelburg geweest, die het met machinegeweer vuur berikketikte. Daarna zijn er 's middags 20 handbommen uit een vliegtuig geworpen, waarbij dan de Nederlandse vaandrig en soldaat gewond werden. En daarop volgde zondagochtend een bombardement van de Duitse linie te St.-Laureins. De ganse bevolking van Middelburg – 800 zielen – vluchtte en beproefde eerst naar Nederland, slechts enkele meters verwijderd, te komen, doch de Belgische grenswacht hield het hek dicht, zodat ze naar de andere kant vluchtten in achterwaartse richting, België verder in. De granaten moesten over Nederlands grondgebied, wilden zij het plaatsje bereiken, ze vlogen over de gemeente Ede. Met verwonderlijke juistheid vuurden ze op hun doel.

Toen echter van Nederlandse militaire zijde geprotesteerd werd bij de commandant van St.-Laureins tegen deze schending, al was het dan door de lucht heen, van ons gebied, hield het vuren onmiddellijk op. De militairen van de grens hadden voortdurend dekking moeten zoeken achter een dijk voor de rondspattende granaatscherven.

Zondagmiddag was ik aan de grens bij Heille-Middelburg in Vlaanderen. Belgische gendarmes hielden er de wacht. De inwoners waren er nog niet teruggekeerd. Volgens de gendarmes was niemand der burgerbevolking getroffen en waren alleen een paar soldaten licht gekwetst.

De Duitsers zitten nu weer met een machinegeweer even ten westen van de straatweg Aardenburg-Maldegem. Met de gewonde Nederlandse militairen, evenals met de gewonde Belg van de vorige week, in het ziekenhuis te Aardenburg, gaat het goed. Dit is wel het voornaamste nieuws van zondag.

Onze correspondent te Havre seint ons, dat de vierde jaargang van de slag aan de IJzer daar gisteren in tegenwoordigheid van een ontzaglijke menigte gevierd is. Minister Carton de Wiart heeft een grote redevoering uitgesproken. Op het stadhuis te Havre is een tentoonstelling georganiseerd van foto's, die betrekking hebben op de slag aan de IJzer. Ze heeft groot succes. Het Belgisch Staatsblad stelt een herinneringsmedaille voor de strijders van de IJzer in. Deze zal ook ter hand gesteld worden aan de familie van de aan de IJzer gesneuvelden.

Londen, 28 oktober. Officieel Brits bericht over de krijgsverrichtingen in België. De Franse troepen, hun druk op de vijand voortzettend, hebben aanmerkelijke vooruitgang gemaakt op de rechteroever van de Leie. Tussen Petegem en Waregem hebben ze de spoorweg bereikt, en ze zijn op verschillende plaatsen voorbij de spoorweg

vooruit gekomen. Op het hele deel is de vijandelijke artillerie bedrijvig geweest.

Londen, 29 oktober. Officieel middagbericht: Bedrijvigheid van de artillerie en patrouillebotsingen op verschillende doelen van het front daargelaten, niets van bijzonder belang te melden.

Berlijn, 29 oktober. Officieel: Legergroep Rupprecht: in het Leiedal hebben wij gedeeltelijke aanvallen bij Olsene afgeslagen.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Men meldt ons uit Aardenburg:

Weinig nieuws vandaag. De Duitsers hebben vanmorgen omstreeks 7 uur met een stevige slag een gedeelte van de straatweg Aardenburg-Maldegem, slechts een 100 m van het hek af, opgeblazen. Duitse en Belgische patrouilles bestoken elkaar nog in het vak tussen Ede en Maldegem, het kanaal en Middelburg in Vlaanderen. Vanmorgen, terwijl de gesneuvelde Belg te Ede begraven werd, zaten ze elk in hun huizengroep aan weerszijden van het verlengde van de dorpsstraat van Ede, vlak aan de draad en schoten op elkaar over de breedte van de weg slechts.

De militaire overheid heeft hier getracht de Belg, die aan De Hoorn een Duitse soldaat gedood heeft, te pakken te krijgen. Het gerucht liep, dat hij bij familie in Heille vertoefde. Als ongewenst vreemdeling kon hij dan tenminste naar een vluchtoord gezonden worden. Toen de patrouille, die erop afgezonderd was, het huis binnentrad, was de vogel echter gevlogen. Naar zijn familie beweerde, was hij naar België terug, om zich bij het leger aan te melden als vrijwilliger. Een Belgisch luitenant aan de grens wist echter te vertellen, dat als ze hem te pakken kregen, de krijgsraad hem wel zou vonnissen. In iedere gemeente, die door de Belgen heroverd wordt, wordt onmiddellijk

afgekondigd, dat het aan de burgers ten strengste verboden is, zich met krijgsbedrijven in te laten.

Heden werd één Duitser geïnterneerd.